

KOZMÁCS ISTVÁN

A MAGYAR NYELV ALTERNATÍV ROKONAI (1. RÉSZ)

A SUMÉR-MAGYAR NYELVROKONÍTÁSRÓL

A magyar nyelvet számos (számtalan) nyelvvel rokonították már. A nyelvrokoniás minden esetben azt jelentette, hogy a magyart és a másik nyelvet egymással származási kapcsolatba hozták. A legkorábbi időkben – a 19. század második feléig – próbálták megtalálni azt a nyelvet, amelyik legjobban hasonlít az ún. ősnyelvhez, ami a keresztény kultúrkörben az a nyelv volt, amelyen a teremtő Ádámmal érintkezett. Nem véletlen, hogy az ősnyelv keresői általában a saját nyelvüket tartották annak leszármazottjának. Ennek oka a módszerben keresendő:

Mert mit is jelentett a nyelvrokoniás addig? Maga a nyelvrokoniás nem volt definiálva, mert valójában nem is rokonságot, hanem affinitást (vonzódást, megfelelést) kerestek. Ebben a gondolkodásban a similitudo (hasonlóság) egyenlő volt a cognatióval (rokonság, leszármazás). A megállapításokat a nyelvek hasonlósága alapján tették meg, s azt tartották hasonlónak, ami hasonlított.

Ez a gondolkodás ma is jellemző, s így a nagyközönség úgy tartja, hogy míg a finn *vesi* 'víz' és a magyar *víz* szó hasonlít egymásra, ezért ez talán jó megfelelés, azonban a finn *kota* 'sátor' és a magyar *ház* szavak nem hasonlítanak egymásra, tehát ez nem jó megfelelés.

Pedig az adott nyelvekre vonatkozó minden ismeretünk szerint a *vesi* nem azért vehető össze a magyar *víz* szóval, mert *hasonlítanak* egymásra,

hanem éppen azért, mert *nem hasonlítanak* egymásra, mivel a finn *vesi* szó töve *vete-* (a *vesi* alak csak és kizárólag az alanyesetben fordul elő, és egy olyan változás eredmény, amely szerint a a finn nyelvtörténet egy szakasza során a szóvégi *-ti* hangkapcsolatokban a *-t*-ből *-s*- lett.). Ha most ezzel a *vete-~víz* párral összevetjük a finn *kota* és a magyar *ház* szavakat, akkor azt látjuk, hogy a *kota-~ház* szópárban is ugyanazt a megfelelést találjuk: a két magánhangzó közötti finn *-t*-nek a magyarban szóvégi *-z* felel meg.

Fontos megjegyezni és észben tartani, hogy a *víz* és a *ház* szavak az alapszókincsbe tartoznak. Ez azért fontos, mert csak az alapszókincsbe tartozó szavak alkalmasak nyelvi rokonságra vonatkozó következtetések levonására.

Mielőtt rátérnénk a magyar-sumér kapcsolatra, fontos tudatosítani, hogy a nyelvek rokonsága semmi esetre sem azonosítható a nyelveket beszélő népek rokonságával: a nyelvnek és a népnek egészen eltérő eredete és története lehet. Elég itt most a bolgár népre és annak nyelvére utalni: míg a bolgár népet etnogenezise a török népek csoportjához kapcsolja, addig nyelve a szláv nyelvek csoportjába tartozik.

A nyelv- és néprokoniás különbözőségét nagyon jól tudták már a 19. századi nyelv kutatók is. Ezt találjuk erről a Czuczor-Fogarasi szótár előszavában, a 23. oldalon: „sem a nyelvrokoniásból vérrokoniásgot, sem viszont vagy ellenkezőleg következ-

tetni józan okoskodással nem lehet”. Szinnyi József a Budenz-albumban megjelent írásában 1884-ben pedig ezt írja: „A nyelvtudomány kérlelhetetlen adatai arra vallanak, hogy az u.n. ugor [finnugor] népek olyan nyelveken beszélnek, melyek a magyar nyelvvel közeli rokonságban állanak; tehát az ugor népek nekünk nyelvrokoniaink [!]. Hogy vér szerint is rokoniaink-e, az más kérdés [!]. Valószínűnek valószínű; de bizonyosra nem lehet fogni, mert vannak rá példák, hogy egy nép mással cserélte fel eredeti nyelvét, s így vér szerint más, nyelv szerint megint más népekkel áll rokoniában [!]. Lehet tehát, hogy a párducos Árpáddal bevándorlott magyarok vér szerint egytől-egyig mind törökök voltak.” (Minderről részletesen olvashat az olvasó például itt: <http://tte.hu/finnugor-nyelvrokoniag-egykor-es-most/>)

És akkor a magyar-sumér nyelvrokoniásról. Előrebocsátom, hogy most eltekintek attól a módszertani problémától, hogy egymástól időben jelentősen eltérő adatokat vetünk össze, azaz nagyjából 3-4 ezer év van a magyar és a sumér adatok között. A bevezetőben írtak alapján már világos lehet, hogy a nyelvek közötti rokoniásgot manapság már nem lehet a homályos *hasonlóság* alapján kutatni, megállapítani. A nyelvrokoniásgot a két vagy több nyelv közötti szabályos megfelelések alapján tudjuk feltárni. A szabályos megfelelés valójában szabályos eltérés. A szabályosság azt jelenti, hogy adott hely-

zetben az egyik nyelv adott hangjának a másik nyelvben mindig ugyanaz a hang felel meg, rendszerszerűen. Hogy ezt megértsük, nézzük a következő példát:

Feladat: Töltse ki az alábbi táblázatban a számmal jelölt üres helyeket, és adja meg az egyes nyelvek közötti hangmegfeleléseket!

(Kenesei: *A nyelv és a nyelvek, forrás: Ember és nyelv, 102/9*)

1. nyelv	2. nyelv	3. nyelv	4. nyelv	Jelentés
tupi	dubi	tupi	tup	mennydörgés
lisu	lisu	risu	lis	pók
matu	madu	metu	mat	nyíl
nili	3....	niri	nil	dárda
mani	mani	5....	man	ég
nipa	niba	nipa	8....	óceán
1....	daba	tepa	tap	kunyhó
2....	lana	6....	lan	kő
panu	4....	7....	9....	folyó

A feladat tehát az, hogy megállapítsuk, az 1. (2., 3., 4.) nyelv bizonyos hangjainak a többi nyelvben milyen hangok felelnek meg. Az összevetést csak az azonos pozícióban előforduló hangok esetében tehetjük meg. Első pillantásra is látszik, hogy az 1. nyelv minden szava magánhangzóra végződik, míg a 4. nyelv esetében ez a szóvégi magánhangzó hiányzik. Azt mondhatjuk tehát, hogy az 1. nyelv szóvégi magánhangzóinak a 4. nyelvben a magánhangzó hiány felel meg. Ez alapján azt állíthatjuk (mivel minden más esetben az 1. nyelv minden hangjának a 4. nyelvben az 1. nyelv azonos hangja felel meg), hogy a 8. és 9. üres helyekről a *nip*, illetve a *pan* hangsorok hiányoznak. Hasonló módon megtalálhatjuk a többi megfelelést is. A megfjtést az olvasó a cikk végén találja meg.

A probléma mármost az, hogy a magyar és a sumér szavai között ilyen rendszerszerű hangmegfeleléseket keresve sem találunk. Csóke Sándor Sumér-magyar összehasonlító nyelvtanában (46–48. oldal) például ezt találjuk: a sumér szókezdő *d* egyezik a következő magyar szókezdő hangokkal:

1. d
2. nd
3. t
4. nt
5. tt
6. ty
7. gy és dzs
8. j
9. l
10. sz
11. s és cs
12. ny

Ez csak akkor lenne lehetséges – ha egyáltalán, mivel tizenkét [!] megfelelésről van szó! –, ha az adatok különböző nyelvtörténeti korszakokból származnának. Csóke szerint azonban ezek egyidejű megfelelések, egyértelműen kizárhatjuk, hogy megállapítása bármiféle érvényel bírna.

A nyelvrokonság bizonyításának másik eszköze a grammatikai anyag egybevetése. Szokás emlegetni, hogy a magyar és a sumér is agglutináló (ragasztó) nyelv, illetve, hogy mindkettőben van magánhangzó harmónia. Az alábbiakban eltekintek attól, hogy ezt az érvelést azzal utasítsam el, hogy mindkettő tipológiai ismérve (azaz jelentős számú nyelvre igaz állítások), inkább vizsgáljuk meg az egyes nyelvek agglutinálását és magánhangzó-harmóniáját.

Elsőként nézzük az igeragozást. Azt találjuk, hogy valóban, mindkét nyelvben toldalékok kapcsolódnak az ige-tőhöz. Van azonban egy apró probléma. Míg a magyarban a toldalékok [képzők, illetve az idő/mód jel és a személynag] követik az ige-tövet, addig a sumérban megelőzik azt. Ellene lehetne vetni, hogy a magyarban is van az ige előtt is elem, az igekező, azonban annak ígéhez kapcsolódását az írott forrásokban jól nyomon tudjuk követni: az igekező ígéhez tapadása már a történeti korban, jóval a honfoglalás után következett be.

Mindéhez még hozzátehetjük a következőket:

1. A sumér nyelvben a jelző a jelzett szó mögött van (a magyarban előtte)
2. A sumérok alapvetően ékjeleket alkalmaztak, amelyeknek pontos kiejtését nem ismerjük. A sumér nyelv volt a tudományok, a művészetek és a diplomácia nyelve, s a hódítás után holt nyelvként még több mint ezer évig az is maradt, hasonlóan a középkori latinhoz. Az ékjelek hangzós átírását azonban alapvetően akkád nyelven írt szövegekből ismerjük, annak a hangzórendszerén átszűrve.
3. A sumér nyelvben a főnévi szerkezet a következő mintát követi:

Főnév* [Melléknév]* ([Névmás] [Többszám]) Eset

Azaz a főnevet/főneveket követheti

- egy vagy több vonatkozó melléknév
- ezt követheti birtokos vagy mutató névmás
- ezután következhet a többes szám jele

■ végül a szerkezetet az eset zárja le

4. Birtokos szerkezet esetén elől van a birtok, a birtokos főnévi szerkezete pedig a Főnév-Melléknév után ékelődik be (!) az *-ak* raggal zárva, amelyet a birtok módosítói (névmás, többes szám) és esete követ. Ez tehát a sumér „főnévi-lánc”:

Birtok + Birtokos

Fn [Mn] + { Fn [Mn] ([Nm] [Tsz]) -ak} ([Nm] [Tsz]) Eset

Lássuk tehát a sumér ige szerkezetét:

Mód	Írány, deixis	Befejezett	Cselekvés jellege	Személyi előrag	Igető	Tárgyra utaló rag
n(u)-/l(a)- („nem” – tagadó), h(e2)- („hadd/ legyen” – megen-gedő), g(a)- („bár” – óhajtó), na- („nem kelle-ne”), ba-ra- („nem sza-bad” – tiltó), stb., illetve lehet időbe-liségre utaló előtag, pl. u3- („mikor/ miután”), stb.	m(u)- megy>jön én>nekem	b(a)- deixis sze-mélytelen főnév nek ad	Határozói ragok	Befejezett asp. a cselekvő jelölésére		Befeje-zett ige esetén tárgyra utaló
ha ezek nincsenek, ejtéskönnyítő mgh, általában i- az igekezdet						
e2		ba		an	du3	
(a király által a templom) megépült						
	mu			e	de6	0
elhozod						

Egy magyar szavakból álló példával talán érthetőbbé válik ez a jelentős különbség:

asztal nagy + {kedves ember az -k-nek} (az -k) -on 'azoknak a kedves embereknek azokon a nagy asztalain'

Talán ennyi is elég annak beláttatására, hogy a sumér nagy valószínűséggel nem a magyar rokon nyelve, mivel nem találunk szabályos hangmegfeleléseket és a két nyelv grammatikai szerkezete tökéletesen eltér egymástól. (Aki részletesebben ismereteket szeretne szerezni a sumér nyelvről, annak ajánlom magyarul Végh Csaba: A sumér nyelv és írás rövid áttekintése [Budapest, 2012.] című munkáját, ahonnan a fenti táblázat és példák is származnak [http://mek.oszk.hu/10400/10455/10455.pdf].)

A nyelvekben többféle magánhangzó-harmónia is található: lehetséges, hogy a szavakban csak magas vagy csak mély magánhangzók találhatók, és a toldalékok illeszkedésük során követik ezt a rendet: *kéz - kézben, ház - házbán* (ilyen magánhangzó-harmóniát találunk a finnben például). Lehetséges, hogy nemcsak a képzés helye szerint valósul meg a harmónia, hanem a

egyidejűleg a képzés módja szerint is: ajakkerekítéses hangokat tartalmazó szavakhoz ajakkerekítéses, ajakréses hangokhoz ajakréses toldalékok járnak: *szék - széken, föld - földön* (ilyen magánhangzó-harmóniát találunk például a török nyelvekben). És lehetséges az, ahogy a sumérban lett és volt.

Azért az előbbi furcsa megfogalmazás, mert a sumérban a magánhangzó-harmónia a sumér nyelv történetének egy rövid szakaszában a /e/~i/ hangváltozás időszakában jött létre: a prefixek magánhangzója aszerint volt /e/ vagy /i/, hogy milyen magánhangzóval kezdődött a tőszó, amely elé illesztették. A magánhangzó változás lezajlása után a magánhangzó-harmónia értelemszerűen megszűnt.¹

A prefixben /e/ szerepelt, ha a következő szótagban alsó nyelvvállású magánhangzó következett, azaz /e/ vagy /a/, és /i/ volt a prefixben, amennyiben a következő szótagban magas magánhangzó volt, azaz /i/ vagy /u/. A sumér magánhangzó-harmónia tehát egészen más jellegű volt, mint akár a finnugor, akár a törökségi nyelvekben.

Talán ennyi is elég ahhoz, hogy feltámadjon az olvasóban a kétely, hogy a

magyar és a sumér nyelv nem hozhatók egymással rokonsági kapcsolatba. És talán az is megfogalmazódik az olvasóban, hogy a nyelvek rokonságáról nem feltétlenül érdemes állításokat tenni az adott nyelvekről való alapvető, megbízható ismeretek nélkül.

Tetszik, nem tetszik, a következő állítás jelenlegi tudásunk szerint nem cáfolható: az alapján, amit a nyelvtudomány általában tud a nyelvekről, a nyelvek történetéről, a nyelvek szociológiájáról jelenleg csak az állítható, hogy a magyar nyelv az ún. uráli nyelvcsaládba tartozik, és a sumér nem (sem) rokon nyelve.

(A következő részben az etruszk-magyar nyelvrokonításról olvashatnak.)

JEGYZETEK:

¹ Ezt olvashatjuk erről Jagersma könyvének 58. oldalán: „The Old Sumerian rule of vowel harmony was only valid during a relatively short period and represents an intermediate stage in a sound change of /e/ to /i/ in certain environments. This is clearly shown by the etymology of the relevant prefixes and by the chronological evidence from Lagash.” Jagersma, Bram: A Descriptive Grammar of Sumerian. 58. oldal.

Megfejtés:

1. nyelv tupi lisu matu nili mani nipa TÁPA LANA panu	2. nyelv dubi lisu madu NILI mani niba daba lana BANU	3. nyelv tupi risu metu niri *MENI nipa tepa *RENA *PENU	4. nyelv tup lis mat nil man NIP tap lan PAN	Jelentés mennydörgés pók nyíl dárda ég óceán kunyhó kő folyó
--	--	---	---	---

A szabályos megfelelések:

- 1. nyelv, 3. nyelv, 4. nyelv ~ 2. nyelv: *p~b, t~d* (azaz a zöngétlen zárhangnak annak zöngés párja felel meg, így valószínűleg ez a megfelelés is létezik, bár itt nincs adat: *k~g*)
 - 2. nyelv, 2. nyelv, 4. nyelv ~ 3. nyelv
 - a) első szótagbeli *-a*-nak *-e*- felel meg,
 - b) az *l* hangnak szó elején és szó belsejében is *r* felel meg
 - 3. nyelv, 2. nyelv, 3. nyelv ~ 4. nyelv: a szóvégi magánhangzónak a magánhangzó hiánya felel meg
- Megjegyzendő, hogy a 3. nyelv és többi nyelv szó belseji *-n-* hangjainak megfelelésről semmit nem tudunk meg az adatok alapján, azaz csak következtethetünk arra, hogy a három szóban szereplő *-n-* hangok a 3. nyelvben is megmaradnak *-n-*-nek. Mivel ez csak következtetés, ezt jelöljük a hangsorok elő tett * jellel.

